

ELEKTRONISCH TOEZICHT. EEN OPLOSSING VOOR DE BELGISCHE STRAFRECHTSBEDELING?¹

Kristel Beyens²

Het recente Nederlandse experiment met elektronisch huisarrest inspireerde Vlaams Blok volksvertegenwoordiger VAN DEN EYNDE³ om te informeren naar het standpunt van Minister van Justitie DE CLERCK omtrent de mogelijkheid van een gelijkwaardig initiatief in België. De teneur van het antwoord van de Minister is hoofdzakelijk afwijzend, doch de mogelijkheid wordt niet a priori opzij geschoven. De Minister heeft gefundeerd advies gevraagd aan de Dienst Strafrechtelijk Beleid en acht het niet opportuun om beslissingen te nemen zonder voorafgaand overleg met alle bij het strafuitvoeringsbeleid betrokken partijen. Deze voorzichtigheid is terecht, aangezien het introduceren van elektronische controle in de strafuitvoering inderdaad een complexe aangelegenheid is.

Onder druk van een uit haar voegen barstend gevangeniswezen lijkt de stap naar het elektronisch controleren van delinquenten in de gemeenschap of in het eigen huis een uiterst aantrekkelijke en voor de hand liggende optie. Het zou een eenvoudige manier kunnen zijn om de gevangenis capaciteit eindeloos virtueel uit te breiden. Voorstanders wijzen erop dat elektronisch toezicht een effectief, goedkoop en humaan alternatief is voor het opsluiten van personen in overbevolkte gevangenis-
sen.

In dit artikel geven we een overzicht van de ontwikkelingen met elektronisch toezicht (voortaan ET) in de Verenigde Staten, Engeland en Wales, Nederland en België. In een tweede deel voeren we het debat en situeren we ET binnen de recente ontwikkelingen in de criminele politiek. Tot slot wordt bekeken in hoeverre het ET een wenselijke optie kan zijn voor de Belgische strafrechtsbedeling.

De idee van elektronisch toezicht is voor het eerst gelanceerd in 1969 door de psycholoog SCHWIZGEBEL, die aan de Universiteit van Harvard in de VS voor het eerst experimenten met *electronic monitoring* heeft uitgevoerd. Pas in de jaren tachtig is de overstap gemaakt naar experimenten met gedetineerden. Het elektronisch controleren van delinquenten kan gebeuren via verschillende technieken.⁴

1. Met dank aan Prof. Dr. ELIAERTS, C., Prof. Dr. SNACKEN, S. en CORIJN, E. voor de kritische lectuur van de tekst.

2. Wetenschappelijk medewerker aan de School voor Criminologische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

3. Vraag nr. 23 van de heer Francis VAN DEN EYNDE van 14 juli 1995, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Vr. en Antw.* (G.Z. 1995-96), 1713-1715.

4. Zie ook BEYENS, K., SNACKEN, S. en ELIAERTS, C., 1992, hoofdstuk 5.

Wanneer in de buitenlandse literatuur gerefereerd wordt naar de techniek heeft men het meestal over *electronic monitoring*, *electronic surveillance*, *electronic tagging* of gewoon *tagging*. Er wordt melding gemaakt van drie mogelijke technische verschijningsvormen. Gemeenschappelijk aan alle is dat de delinquent een arm- of enkelband wordt omgedaan die hij niet zelf kan verwijderen. Met behulp van een zender wordt via de telefoon de verbinding gemaakt met een computer op een centrale controlepost, van waaruit de aanwezigheid van de onder toezicht gestelde kan worden vastgesteld. Afhankelijk van het systeem of het programma worden de toegelaten bewegingen beperkt tot een bepaalde ruimte (meestal de woonplaats) of territorium. Bij het *actieve* systeem of *continuously signalling system* wordt een constant signaal uitgezonden dat zodanig zwak is dat het buiten een bepaalde actie-radius niet meer opgevangen wordt. De computer slaat alarm wanneer het signaal niet meer doorgegeven wordt. Bij het *passieve* of *programmed contact system* wordt de delinquent op onverwachte momenten opgebeld (dus ook 's nachts), meestal door een computer. De persoon moet de armband vervolgens in een controlebox duwen die op de telefoon bevestigd is.

Bij het *hybride* systeem, dat pas in 1987 op de markt kwam, wordt een combinatie gemaakt van het continue en het passieve systeem (Renzema, 1992: 45). Met behulp van het meer gesofistikeerde *tracking system* is het mogelijk om een traject te programmeren tussen de woning en het werk van de delinquent. In tegenstelling tot de vorige systemen kan de persoon zijn vaste verblijfplaats dus verlaten. De uren en afstanden kunnen naargelang de behoefte variëren per dag en zodanig geprogrammeerd worden.

Home incarceration, *home detention* of *home confinement* verwijzen specifiek naar de toepassing van elektronisch toezicht in combinatie met huisarrest. We geven de voorkeur aan de term elektronisch toezicht (ET), omdat hij in het algemeen verwijst naar justitiële controle met elektronische hulpmiddelen.

De toepassing van de techniek van het elektronisch toezicht is principieel mogelijk doorheen de verschillende stadia van de strafrechtsbedeling. Het kan opgelegd worden als sanctie op zich (naakte toepassing) of in combinatie met een hulpverlenende maatregel. ET kan in principe in de plaats komen van voorlopige hechtenis, van een effectieve gevangenisstraf of van een uitstel, als bijkomende controle bij een vervroegde invrijheidstelling, bij een (intensieve) probatie of bij een gemeenschapsdienst. De elektronische bewaking kan duren van een aantal uren per dag tot 24 uur op 24. Bij buitenshuis werkenden heeft het huisarrest meestal betrekking op de avonduren en de weekends (Van der Laan, 1988: 34).

I. Elektronisch toezicht in het buitenland

Een recent internationaal literatuuroverzicht (Baas, 1995) vermeldt negen landen waar op zijn minst geëxperimenteerd is met één of andere vorm van elektronisch toezicht, nl. de Verenigde Staten, Australië, Canada, Engeland en Wales, Israël, Zweden, Singapore, Nieuw Zeeland en Nederland. Voor internationaal vergelijkend

onderzoek is het moeilijk om betrouwbare en vergelijkbare informatie te vinden. Uit pragmatische overwegingen beperken we ons hier dan ook tot een bespreking van de ontwikkelingen in de Verenigde Staten, Engeland en Wales en Nederland.

1. VERENIGDE STATEN

In 1983 heeft het eerste experiment met elektronisch huisarrest plaats in New Mexico. In Florida wordt in december 1983 het ET voor de eerst keer op een iets ruimere schaal toegepast. Onderzoek van RENZEMA & SKELTON (1990) meldt dat op 9 februari 1989 6490 personen onder elektronisch toezicht staan. Het fenomeen kent een snelle uitbreiding en exacte recente cijfers zijn moeilijk te vinden. BAAS (1995: 4) maakt melding van ongeveer 1250 programma's. Schattingen van het aantal personen onder elektronisch toezicht lopen uiteen van 24.000 tot 40.000. LILLY e.a. (1993: 464) geven voor 1992 een cijfer van 45.000 elektronisch gecontroleerden verspreid over ongeveer 1.200 programma's. De laatste schattingen lopen op van 50.000 tot 100.000 gecontroleerden voor de V.S.⁵ Aangezien de situatie erg versnipperd is, zowel wat de toepassingsmogelijkheden als de omvang van de programma's betreft, beperken we ons overzicht voor de VS tot de grote lijnen.

Florida en Michigan zijn de voortrekkers en hebben de grootste programma's lopen, maar de meeste ET-programma's zijn erg gelimiteerd van omvang (tussen de 25 en 50 delinquenten, meestal minder dan 30).

Elektronisch toezicht is nog steeds in volle expansie en de meest genoemde drijfveren voor het gebruik van ET zijn de wens om een goedkope oplossing te vinden voor de overbevolking, een agressieve marketing vanwege de privébedrijven en de fascinatie met 'technofallacies'⁶ (Corbet & Marx, 1991) bij politici en justitiabelen.

In bijna elke staat van de VS loopt ondertussen wel een of ander programma met elektronisch huisarrest. Gebrek aan literatuur over het nieuwe fenomeen is er allerm minst. De meeste auteurs beperken zich echter tot een oppervlakkige beschrijving van individuele, kleinschalige experimenten zonder veel aanzetten tot verdere analyse of evaluatie.

Typisch voor de Verenigde Staten is dat in vele gevallen de onder ET-gestelden mee moeten betalen voor de apparatuur. Volgens RENZEMA & SKELTON (1990) betreft het meer dan 75% van de gevallen. De te betalen kosten verschillen aanzienlijk naargelang het programma, nl. gaande van \$100 per maand tot \$450 per maand. Schmidt (1989, 1990) rapporteert een maximum van \$15 per dag.

De slagingspercentages van de betrokkenen vertonen grote variaties. Succesvolle afronding van de strafduur wordt immers mede bepaald door de geselecteerde misdrijven, de geselecteerde delinquenten (cf. gerechtelijk verleden) en de mate van controle en begeleiding. Er bestaan tot nog toe slechts weinig richtlijnen om de

5. E-mail bericht op 26 februari 1996 van Prof. RENZEMA, M.

6. Hiermee wijzen CORBET & MARX (1991) op een naïef geloof in de superioriteit van de technologie en daardoor ontstane onrealistische verwachtingen omtrent de doelstellingen van ET.

beslissingen omtrent de selectie van de doelgroep, de duur van de termijn en de aard van de techniek te bepalen. Het ontbreekt eveneens aan regels die aangeven hoe moet opgetreden worden als de voorwaarden niet nageleefd worden en wanneer de herroeping van de straf moet bevolen worden (Smykla & Selke, 1995).

Elektronisch toezicht wordt in de Verenigde Staten opgelegd in de verschillende fasen van de strafrechtsbedeling, dus ter vervanging van de voorlopige hechtenis, gevangenisstraf, in combinatie met probatie, gemeenschapdienst of vervroegde invrijheidstelling. Het grootste deel van de onder toezicht gestelden zijn echter veroordeelden. Bij RENZEMA & SKELTON (1990: 11, 14) vinden we een overzicht van de soorten misdrijven waarvoor elektronisch toezicht opgelegd wordt. Terwijl in 1987 33,4% van de delicten nog verkeersmisdrijven zijn, is dit aandeel in 1989 gedaald tot 19%. In 1989 wordt een stijging van het aandeel veroordeelden voor diefstal (32% in 1989 t.o.v. 18% in 1987) voor drugsmisdrijven (22% in 1989 t.o.v. 13,5% in 1987) en misdrijven tegen personen (12% in 1989 t.o.v. 6% in 1987) vastgesteld. Het algemene profiel van de dader die in aanmerking komt voor elektronisch toezicht is dat van de niet-gewelddadige, *low risk*, primaire delinquent waarvan het recidive risico laag wordt ingeschat (Baumer & Mendelsohn, 1992: 65). Het betreft hier een dader die in België wellicht niet in de gevangenis zou terecht komen.

De duur van de periode waarin elektronisch toezicht wordt opgelegd loopt sterk uiteen, maar varieert tussen één maand en maximaal zes maanden. Hoe langer de periode hoe groter de kans op inbreuken. Volgens SCHMIDT (1989: 3) is de termijn van ET meestal vrij kort: in 1988 betreft het in 54% van de gevallen 6 weken of korter en slechts 4% wordt gevolgd over een periode tussen 6 maanden en een jaar. De grote diversiteit in ET-programma's en de verschillende doelgroepen maken vergelijkingen weinig zinvol. Het is eveneens weinig correct om recidivecijfers te vergelijken tussen ET en gevangenisstraf. De mate waarin de programma's succesvol zijn hangt immers af van de gehanteerde selectiecriteria m.b.t. dader en misdrijf en van de mate van controle. We vermelden twee evaluatie-onderzoeken, geciteerd door JUNGER-TAS (1993: 70-71), die als opmerkelijk resultaat geven dat ET-gecontroleerden, die zwaardere delicten gepleegd hebben, hogere successcores behalen dan betrokkenen met lichtere misdrijven (Jolin & Stipak, 1992; Andrews e.a., 1990).

Volgens SCHMIDT (1989; 1990) is er eveneens een grote variatie in controle: soms wordt er slechts gecontroleerd tijdens de werkuren, soms is er een constante controle.

De controle en de uitvoering van de programma's worden zowel door overheidsinstanties als door privébedrijven waargenomen, met een zeer groot overwicht vanwege de privésector.

2. ENGELAND EN WALES

De introductie van elektronisch toezicht in Engeland en Wales wordt door verschillende auteurs geplaatst binnen de context van een openheid naar privatisering in de

strafuitvoering onder de conservatieve Britse overheid (Ryan & Ward, 1989 a,b,c; Nellis, 1990; Fay, 1993). Hetzelfde bezoek van een aantal afgevaardigden van de overheid aan de Amerikaanse privé-gevangenen, dat de aanleiding is geweest tot de introductie van privé-gevangenen, heeft ook de openheid naar elektronisch toezicht bij de Britse overheid gestimuleerd. De lobby van privé-bedrijven en de Britse drukingsgroep *Offender's Tag Association* hebben ervoor gezorgd dat het elektronisch toezicht een plaats heeft veroverd op de Britse penale politieke agenda (Mair & Nee, 1990; Nellis, 1991).

De officiële interesse van de overheid voor ET blijkt voor het eerst uit de *Green Paper*⁷ *Private Sector Involvement in the remand System* van 1988. In 1989 is men overgegaan tot drie piloot-experimenten van respectievelijk zes maanden in Nottingham City, North Tyneside en Tower Bridge Londen.

In tegenstelling tot de Verenigde Staten, waar de ET-programma's op een weinig gecontroleerde manier uit de grond schieten, is in Engeland en Wales gekozen voor een gecentraliseerde aanpak.

Omdat het mogelijk was om zonder wetswijziging elektronisch huisarrest in te voeren als alternatief voor de voorlopige hechtenis, wordt het in het experiment opgelegd als bijkomende voorwaarde bij het betalen van een borgsom (*bail*). Er wordt gekozen voor het actieve systeem. De deelnemers moeten ouder zijn dan 17 jaar, ze moeten wonen in één van de drie gebieden waar het experiment plaatsgrijpt, ze moeten een vast adres hebben gedurende de controleperiode, de persoon zelf en zijn familie moeten instemmen en over een telefoon beschikken of bereid zijn er één te laten installeren voor de duur van het project.

Mogelijke kandidaten voor ET kunnen voorgesteld worden door politie, parket, advocaten en rechters. Uit de evaluatie blijkt dat de rechters uiteindelijk de meest aangewezen personen zijn om de beklaagden te selecteren die in aanmerking komen voor ET. Snel blijkt echter dat de magistraten het zeer moeilijk hebben om geschikte daders te vinden voor het elektronisch alternatief: terwijl oorspronkelijk 150 personen vooropgesteld waren, hebben er in totaal slechts 50 deelgenomen. Belangrijk is dat men niet enkel heeft gekozen voor de gemakkelijkste kandidaten, maar dat er ook aan personen zonder vaste verblijfplaats de kans is geboden om deel te nemen door twee personen de kans te geven om het elektronisch toezicht te ondergaan in een opvangtehuis voor thuislozen. Achteraf is deze beslissing echter niet erg positief geëvalueerd.

Het experiment is onmiddellijk op grote tegenstand gestoten vanwege de vakbond van de probatie-assistenten (*The Association of Chief Officers of Probation*), die het project afwijst als ethisch onaanvaardbaar, inhumaan en vernederend. ET draagt volgens hen op geen enkele wijze bij tot een gedragsverandering bij de delinquent (Ryan & Ward, 1989; Fay, 1993: 310). De probatie beschouwt ET als een punitieve maatregel die regelrecht indruist tegen de opdracht van de probatiedienst en waarden

7. Een *Green Paper* is een beleidsbrief van de overheid, waarin beleidsintenties voor de toekomst worden aangekondigd.

gebaseerd op sociale hulpverlening. Wegens de volgehouden weerstand heeft de overheid geen beroep gedaan op hen om het experiment te ondersteunen. De controle en opvolging rustte bijgevolg volledig op de schouders van de privé-bedrijven⁸ waaraan de opdracht is uitbesteed.

In de evaluatie van de studiedienst van de Home Office (Mair & Nee, 1990) wordt het project niet als een succes bestempeld. Over het algemeen zijn de betrokken partijen het erover eens dat elektronisch huisarrest het meest geschikt is voor delinquenten die een job, een telefoon, een partner en een familie hebben. Er zijn huisarresten opgelegd tussen 8 en 24 uur per dag en in de meerderheid van de gevallen (17 op 50) ging het om delinquenten die beschuldigd werden van inbraak. In zeven gevallen is elektronisch toezicht opgelegd voor geweldsmisdrijven. Er wordt hier dus op een zwaardere doelgroep gemikt dan in de Verenigde Staten.

Er worden veel, maar meestal weinig ernstige overtredingen gerapporteerd. De gebruikte techniek blijkt veelvuldig te falen. Snel wordt duidelijk dat bijstand van de probatiedienst onmisbaar is, zowel voor de selectie van de kandidaten als voor een goede uitvoering van de sanctie. Door de betrokkenen wordt het experiment niet echt positief geëvalueerd. Veel vernoemde klachten zijn het intrusieve karakter van het elektronische huisarrest, het gevoel van constante controle en familiale problemen. Elektronisch huisarrest wordt zeker niet beschouwd als '*an easy option*'. Behalve twee deelnemers verkiezen de anderen het echter boven een gevangenisstraf. Een significante meerderheid voegt er echter aan toe dat ze een tweede keer niet meer voor ET zouden kiezen. Deze overweging wordt vooral ingegeven door het feit dat deze periode niet kan afgetrokken worden van een eventuele gevangenisstraf (Mair & Nee, 1990: 66).

De evaluatie van de betrokken magistraten is gemengd tot afwijzend. Sommigen geven toe dat ze het heel moeilijk vinden om ET op te leggen als werkelijk alternatief voor de voorlopige hechtenis. Eens ze beslist hebben om iemand in voorhechtenis te nemen valt het hun zwaar om deze beslissing om te zetten in een alternatieve maatregel. Ze wijzen erop dat het allemaal misschien mooi is in theorie maar dat de besluitvorming in de praktijk zo niet werkt (Mair & Nee, 1990: 24).⁹ Het feit dat er vanuit de Home Office sterke nadruk is gelegd op het voorkomen van *net widening* verklaart wellicht voor een groot deel het lage aantal uiteindelijk geselecteerde kandidaten. De overgrote meerderheid van de betrokken magistraten zijn helemaal niet overtuigd dat het elektronisch huisarrest enige rol kan spelen in de strafrechtsbedeling, integendeel. Uit hun evaluatie spreekt onvoldoende vertrouwen in het systeem om het door te voeren op nationaal niveau.

De studie van MAIR & NEE waagt zich niet aan een kostenevaluatie, omdat men er zich van bewust is dat er teveel verborgen kostenposten zijn die niet in rekening kunnen worden gebracht. Een ruwe budgettaire vergelijking met bestaande alterna-

8. Uit een totaal van 15 geïnteresseerde bedrijven werden uiteindelijk Marconi weerhouden voor Nottingham en North Tyneside en Chubb voor Tower Bridge (Mair & Nee, 1990: 13).

9. Dit is trouwens een probleem dat zich ook stelt voor de toepassing van andere alternatieven.

tieven en voorlopige hechtenis is volgens hen weinig zinvol. Daarenboven betreft het hier slechts een kortlopend experiment, dat gepaard gaat met veel groeipijnen en kinderziektes.

Een negatieve evaluatie vanwege de verschillende partijen betekent het einde van deze experimenten. De degelijke studie van het Home Office eindigt als volgt: '... although it must be added that the use of monitoring continues to expand rapidly there (VS). It is less likely that such a process will take place in England and Wales. Most of those involved in the trials were sceptical about electronic monitoring, although they did see a place for it in the criminal justice system – albeit a relatively small place. And this may be where the major difficulty lies. If electronic monitoring is to be developed then it will surely be on a national basis. This will ensure that the costs of the system will be high. Given the low numbers deemed suitable for monitoring during the trials, and the moves towards individualised disposals for offenders which focus on their specific offences, will there be enough candidates to make electronic monitoring cost-effective?' (Mair & Nee, 1990: 68)

Dit algemeen scepticisme heeft echter weinig invloed gehad op het beleid want Sectie 12 van de *Criminal Justice Act 1991* introduceert de mogelijkheid van een nieuwe straf in de gemeenschap in de vorm van een *curfew order* (huisarrest), die eruit bestaat dat de delinquent gedurende 2 tot 12 uur per dag moet thuis blijven of op een andere locatie gedurende een maximumperiode van zes maanden. In totaal kan een maximum van 2100 uur huisarrest opgelegd worden. Men is vrij om het huisarrest op te leggen gedurende de dag en/of de nacht. Sectie 13 van de *CJA 1991* bepaalt dat dit huisarrest kan opgelegd worden in combinatie met elektronisch toezicht (The Magistrate, 1995; Wilkinson, 1995). Pas met de introductie van de *Criminal Justice and Public Order Bill 1993* kan overgegaan worden tot lokale en tijdelijke experimenten, die de beslissing tot mogelijke nationale implementatie van elektronisch toezicht moeten voorbereiden. De experimenten gaan door in Manchester, Norfolk en Reading vanaf maart 1995 (Fullwood, 1995: 160).

Het gebruik van de apparatuur en de controle van de deelnemers valt onder de verantwoordelijkheid van de privé-bedrijven, die de apparatuur hebben afgeleverd. Zij moeten eveneens de overtredingen van de voorwaarden melden aan de rechtbank die het elektronisch toezicht heeft opgelegd. Zowel de direct betrokkenen als de huisgenoten en de eventuele huisbaas moeten instemmen met de elektronische controle vooraleer ze kan opgelegd worden. De probatiedienst moet meewerken aan het afnemen van maatschappelijke enquêtes ter voorbereiding van de op te leggen straf. Uit het experiment van 1989 heeft men geleerd om geen doelen te stellen m.b.t. het aantal te bereiken deelnemers.

De doorvoering van de experimenten is voorbereid door een aantal bijeenkomsten met de betrokken magistraten, klerken, probatiediensten en andere mogelijke betrokken justitiële instanties.

Ook deze projecten zullen geëvalueerd worden door de Home Office. FULLWOOD (1994: 160) vraagt zich m.i. terecht af of het niet meer aangewezen zou zijn om deze studie te laten uitvoeren door een onafhankelijk onderzoeksteam.

De eerste berichten uit Engeland¹⁰ i.v.m. dit tweede experiment klinken niet echt bemoedigend. Het beroep op ET blijft vrij beperkt: gedurende de eerste 33 weken van het experiment zijn slechts dertig personen onder ET gesteld. Wegens het minieme succes van het nieuwe experiment wordt er vanuit het Home Office druk uitgeoefend op de rechtbanken om toch ET op te leggen. De magistraten blijven blijkbaar aarzelen om elektronisch huisarrest op te leggen. Een krantenartikel in *The Manchester Metro News* van 12 april 1996 meldt anderzijds dat drie alleenstaande vrouwen, die schuldig bevonden werden aan het aanvallen van een politieman nadat er geweld was uitgebroken op een kinderfeestje, in beroep zijn gegaan nadat ze veroordeeld waren tot ET. Hun verzet tegen het dragen van de enkelband had vooral te maken met het stigmatiserende en onmenselijke karakter van de straf. Eén vrouw zegt: 'It was a nightmare. I accept that I needed to be punished but electronic tagging is inhuman. I felt like an animal.' De rechtbank in beroep was van mening dat ET hier niet op zijn plaats was, want heeft de straf omgezet in zes maanden probatie.

De weerstand tegen ET blijft leven onder het probatiepersoneel. En de vrees dat vooral het punitieve aspect van ET primeert blijkt uit het volgende citaat uit de *Bulletin of the National Association of Probation Officers*: 'However, the aim of tagging is becoming increasingly clear. It is nothing to do with reducing crime or confronting offending behaviour. It is straightforward punishment or house arrest and the courts will be increasingly encouraged to see it as such (maart 1996: 6).'

Desondanks heeft de Home Office beslist om de termijn te verlengen met 12 maanden, zodat het experiment kan doorgaan tot maart 1997.

3. NEDERLAND

Onder druk van het capaciteitstekort in de gevangnissen wordt op 21 maart 1988 de Commissie 'Elektronisch Toezicht Delinquenten' opgericht, onder voorzitterschap van Prof. SCHALKEN. De commissie moet nagaan onder welke omstandigheden en onder welke voorwaarden informatietechniek gebruikt kan worden bij het houden van justitieel toezicht op personen. Zij wordt om een advies en aanbevelingen gevraagd omtrent een eventueel experiment in Nederland. In haar rapport *Elektronisch huisarrest: een boeiend alternatief?* (Commissie Elektronisch Toezicht, 1988) wordt alvast geen eenduidig standpunt ingenomen. Initiatieven in de richting van

10. Cf. schriftelijk contact met Ann POWER, Senior Probation Officer aan de Great Manchester Probation Service. De volgende informatie is gebaseerd op korte artikels uit de *Bulletin of the National Association of Probation Officers*, het blad van de vakbond en professionele vereniging van Engelse probatie-assistenten. De berichten dateren van oktober 1995 tot maart 1996.

een experiment worden bij gebrek aan positieve eensgezindheid afgevoerd. Van de verschillende pro's en contra's die er op dat moment geuit worden is het argument dat ET niet past in de Nederlandse strafrechtscultuur wellicht het meest opvallende. Ook het advies van de Overleg en adviescommissie Alternatieve Sancties (OCAS) onder voorzitterschap van Prof. BALKEMA is in juli 1990, na een discussie over het onderwerp, nog steeds negatief (van Hattum, 1995: 318, Peeters, 1994: 36). Deze afwijzing van ET in alle mogelijke modaliteiten komt er slechts na een gedachtenwisseling tussen de verschillende partijen tijdens een symposium 'Elektronisch huisarrest Ja of Nee?'.

In een rapport van de heroverwegingswerkgroep Subsidies delinquentenzorg en jeugdinstellingen, samengesteld uit ambtenaren van Justitie en Financiën, over de mogelijkheden tot besparing bij de justitiële straf- en behandelinstellingen (1992) duikt de idee van ET als een mogelijk alternatief voor vrijheidsberoving opnieuw op. Kostenbesparing is de belangrijkste motivatie. De tijd is politiek blijkbaar rijp voor 'elektronisch aanlijnen' (van Hattum, 1995: 319), want in juli 1993 wordt prompt een proef met ET aangekondigd.

Op 16 februari 1994 wordt een uitgewerkt plan voorgesteld aan de minister door de interdepartementale werkgroep Elektronisch Toezicht. Hierin wordt o.m. gepleit voor een experiment met ET in het noorden van het land. Het steeds aanhoudend capaciteitstekort, de drang om te besparen en een meer restrictief politiek klimaat bevorderen de openheid voor elektronische justitiële controle. In februari 1995 wordt een werkbezoek aan een ET-project in Zweden gebracht en in het voorjaar van 1995 worden de reclasering, het gevangeniswezen en de rechterlijke macht gecontacteerd. Is men aanvankelijk nog ietwat sceptisch, tijdens de gesprekken ontdooit men. *'Laat maar komen, wij zullen per geval bekijken of Elektronisch Toezicht een goede optie is'* luidt het devies (Nieuwsbrief Elektronisch Toezicht, 1995: 2). Het experiment gaat van start in juli 1995 en zal twee jaar duren (tot juli 1997). Het wordt opgevolgd en geëvalueerd door het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC). Het proefgebied omvat de drie arrondissementen in het ressort Leeuwarden, nl. Groningen, Leeuwarden en Assen en het arrondissement Zwolle. Het omvat 50 plaatsen. Er wordt geopteerd voor het continue actieve systeem. De levering, het onderhoud, de reparaties, het plaatsen en verwijderen van de enkelband én de controle in de centrale meldkamer (24 uur per dag, 7 dagen per week) wordt uitbesteed aan ADT Security Systems, een Nederlandse dochteronderneming van een Amerikaans bedrijf.

Het dagprogramma van de gedetineerde wordt in de computer van de centrale meldkamer opgeslagen. Op willekeurige tijden wordt de aan- of afwezigheid van de onder ET-gestelde nagegaan. Als dit niet overeenstemt met zijn dagprogramma wordt automatisch alarm geslagen. De meldkamer registreert bovendien of de betrokkene de enkelband probeert af te doen (Wegwijzer ET, 1995: 2).

Het experiment mikt op twee doelgroepen.

In de eerste plaats kan ET door de rechter opgelegd worden in combinatie met een dienstverlening. Sinds 1989 kan in Nederland de werkstraf of dienstverlening

als hoofdstraf opgelegd worden als een alternatief voor een gevangenisstraf tot zes maanden. Indien de rechter van mening is dat een bepaalde zaak te zwaar is om af te doen met alleen dienstverlening, maar toch liever een alternatieve sanctie oplegt i.p.v. een gevangenisstraf van langer dan zes maanden, kan nu dus gekozen worden voor een dienstverlening (ter vervanging van zes maanden effectieve gevangenisstraf) in combinatie met en aangevuld met een bepaalde periode ET, die opgelegd wordt als een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke gevangenisstraf. Zo wordt de mogelijkheid gecreëerd om iemand met een langere gevangenisstraf dan zes maanden toch uit de gevangenis te houden. De maximumduur van de ET-periode bedraagt zes maanden, het verwachte gemiddelde 3 maanden. De combinatie van dienstverlening en ET geeft aan de rechter een niet-vrijheidsberovend alternatief voor een gevangenisstraf tussen negen en twaalf maanden. Binnen het huidige juridische kader kan ET thans alleen worden toegepast in combinatie met een andere vorm van straf, omdat zelfstandige toepassing wettelijk niet mogelijk is.

Daarnaast kan ET ook ingeschakeld worden in de detentiefasering en de overgang van de gevangenis naar de samenleving meer gecontroleerd laten verlopen. Wanneer een gedetineerde in de eindfase van zijn gevangenisstraf komt, kan hij naargelang de duur van zijn straf tussen twee en tien maanden in een combinatie van open inrichting, dagdetentie en/of ET geplaatst worden. De criteria, waaraan een gedetineerde moet voldoen om in aanmerking te komen voor ET, sluiten in het algemeen aan bij de selectiecriteria voor plaatsing in een open inrichting of dagdetentie (Nieuwsbrief Elektronisch Toezicht, 1995).

Terwijl in het eerste geval de rechter beslist, gaat hier het initiatief uit van de gevangenisadministratie. In beide gevallen is er echter een verplicht voorafgaand rapport met advies van de reclassering, waarin informatie wordt verschaft over het delict, de achtergrond van de delinquent en de visie van het parket. Voor het gedrag van de delinquent wordt vooral rekening gehouden met de verslavingsproblematiek en wordt nagegaan of de persoon in staat is om zich aan afspraken te houden. Het te volgen dagprogramma wordt eveneens vermeld. Ook in Nederland wordt steeds de toestemming gevraagd aan de familie en de persoon zelf, de betrokkene moet in het bezit zijn van een telefoon en de woning moet geschikt worden bevonden. Iemand die bv. op een kamer in een pension woont wordt uitgesloten van deelname. Iemand die nog een boeterestant heeft komt eveneens niet in aanmerking.

In tegenstelling tot de projecten in de andere landen is het hier moeilijker om een duidelijke lijn te trekken in de aard van de delicten die aan bod komen. Omdat ET ook wordt toegepast in het kader van de detentiefasering is het mogelijk om plegers van zwaardere delicten zoals bv. doodslag, incest, brandstichting en inbraak in aanmerking te laten komen.¹¹

In principe draagt de delinquent de enkelband 24 uur op 24 en wordt hij constant gecontroleerd. Elk programma voorziet een minimum van 20 uur en een maximum van 40 uur verplichte activiteiten buitenshuis. Dit kan werk, vrijwilligerswerk, een

11. Informatie uit telefonisch gesprek met projectleider Ruud BOELENs op 7 maart 1996.

opleiding of een behandeling betreffen. Op de elektronische controlepost is het dagprogramma geprogrammeerd en de apparatuur meldt enkel of de persoon aanwezig of afwezig is. Bijkomende controles kunnen gebeuren door de werkgever te contacteren en hem te vragen eventuele afwezigheden te melden, of door het zgn. *try by*. Dit wil zeggen dat de reclasseringsambtenaar langs de plaats rijdt met een wagen die uitgerust is met speciale controle-apparatuur.

Uit een voorlopige, informele evaluatie¹² blijkt dat er zich technisch weinig of geen problemen stellen en dat de samenwerking tussen het privé-bedrijf en de reclassering goed verloopt. Tot nog toe heeft men nog geen straffen moeten herroepen tengevolge van overtredingen. Indien er iets misloopt wordt wel steeds zo snel mogelijk gepoogd om de oorzaak hiervan te achterhalen. De reclassering oordeelt of de overtreding al dan niet wordt aangerekend.

Begin maart 1995 hebben ongeveer 25 personen deelgenomen aan het project en zijn er ongeveer 100 zaken in portefeuille. Naast de 25 afgehandelde of lopende zaken, zijn er 20 niet doorgegaan omwille van verschillende redenen (o.a. weigering delinquent) en met de rest is de reclassering nog bezig met het advies.

Weigeringen of bedenkingen door familieleden zijn sporadisch. Weigeringen door delinquenten zelf komen soms voor. De aangehaalde redenen hiervoor zijn dat ze het te zwaar vinden of omdat ze de voorkeur geven aan een andere route in de uitvoering van hun straf.

Door de delinquent zelf wordt het dragen van de enkelband op zich niet als een probleem beschouwd. Ook mogelijke stigmatisering wordt gerelativeerd, aangezien de directe omgeving meestal op de hoogte is. Psychisch wordt er wél een zware druk ervaren. Betrokkenen melden dat ze er voortdurend mee bezig zijn en dat ze er zich constant van bewust zijn dat ze 'iets niet mogen.' *'Ik ben mijn eigen cipier'* en *'ik moet zelf beslissen of ik iets mag'*, zijn genoteerde uitspraken. Vooral de druk om zich aan een precies tijdschema te houden (vijf minuten te laat is reeds gedefinieerd als een overtreding in de wegwijzer) weegt zwaar. Sommigen zetten teletekst op TV op om het preciese uur te weten. De hoge zelfcontrole wordt dus duidelijk als een zware straf ervaren.

Op de vraag naar *de rol en de visie bij de reclassering*, die zich bij het onderzoek in 1989 sterk tegen ET kantte, wijst BOELENS op een mentaliteitsverandering bij een deel van de reclasseringsambtenaren. Met de invoering van de taakstraffen is reeds een intensievere controlerol toebedeeld aan de reclassering. Naargelang toezicht steeds meer ingeburgerd raakt in het werk van de reclasseringsambtenaar, is volgens hem het bezwaar ertegen eveneens afgenomen en zou het meer en meer als standaardonderdeel van het reclasseringswerk in het algemeen beschouwd worden. Het (veronderstelde?) succes van de combinatie van toezicht en behandeling bij (een deel) van de bevolking en de politici sinds de laatste jaren heeft volgens hem blijk-

12. Wegens gebrek aan definitieve gegevens baseren we ons hier op de informatie verschaft door Ruud BOELENS, reclasseringsambtenaar en rechtstreeks betrokken bij het experiment.

baar ook een impact gehad op de houding van de reclassering. Het is niet toevallig dat het noorden van het land is uitgekozen voor het uittesten van ET, omdat in Groningen reeds vroeger een experiment heeft plaatsgehad met heel intensief toezicht, waar de reclassering nauw heeft samengewerkt met politie en parket. Het blijft natuurlijk de vraag hoe de reclassering in de rest van het land staat tegenover de bewakersrol die ze krijgen toebedeeld bij een eventuele uitbreiding van het experiment.

4. SAMENVATTEND

De drie voorbeelden leren ons dat een stijging van de gevangenispopulatie en de zoektocht naar mogelijke goedkope oplossingen voor het probleem van de overbevolking de gemeenschappelijke drijfveer is geweest voor de introductie van experimenten met elektronisch huisarrest. In de Verenigde Staten en Engeland en Wales wordt het politieke en maatschappelijke klimaat gekenmerkt door een algehele deregulering en een openheid voor privé-initiatieven, ook in de strafuitvoering (cf. privatisering van gevangnissen, zie infra, punt II.9). In Nederland, waar er tot nog toe geen privé-gevangnissen zijn, zien we anderzijds wel dat de welvaartsstaat de laatste jaren afgebouwd wordt, terwijl de gevangenis capaciteit aan een snel tempo wordt uitgebreid.

II. Discussie

Vooraleer in te gaan op de vraag of de toepassing van het ET een haalbare en/of wenselijke optie is voor de Belgische strafrechtsbedeling, bespreken we de mogelijke voor- en nadelen en situeren we het fenomeen binnen het kader van de criminele politiek van de laatste jaren.

1. HUMANISERING VAN DE STRAFUITVOERING

Een vaak genoemd voordeel is dat door ET op te leggen de criminogene werking van de gevangenis en de nadelen van een opsluiting in een totaal instituut kunnen vermeden worden. Het voordeel van het ET is dat de delinquent niet verwijderd wordt uit zijn familiale en professionele omgeving.

Het tegenargument dat door de toepassing van ET de *privacy* wordt geschonden (zie punt II.9) kan niet opwegen tegen de flagrante schending van de *privacy* van de gedetineerde, die in België, zeker in de fase van de voorlopige hechtenis, (misschien onschuldig) met twee of drie in een cel opgesloten wordt in erbarmelijke materiële omstandigheden.

2. NET WIDENING

Tegelijk wordt in de literatuur veelvuldig gewezen op het mogelijke gevaar voor *net widening*. De vrees wordt geuit dat ET niet zozeer in de plaats komt van een effec-

tieve gevangenisstraf, maar eerder toegepast wordt als alternatief voor een ander alternatief of als extra controle bij een bestaande niet vrijheidsberovende sanctie zoals (intensieve) probatie, dienstverlening of een voorwaardelijke gevangenisstraf. Dit heeft als gevolg dat niet alleen de bestaande alternatieven een extra controlerend karakter krijgen, maar dat door de aanzuigende werking het gevaar bestaat dat meer mensen zullen worden onderworpen aan overheidscontrole (cf. ET i.p.v. een gewone vrijlating bij voorlopige hechtenis). Daarnaast verhoogt de intensievere controle de kans op schendingen, met een toenemend risico op een gevangenisstraf.

Tot nog toe is er weinig onderzoek verricht naar de intenties en de achterliggende bestraffingsfilosofie van de magistraten die het elektronisch toezicht opleggen. Een beperkte bevraging van rechters in Kentucky (Lilly et al., 1987: 194-195), die mee betrokken waren in een experiment met elektronisch huisarrest, leert ons dat de rechters ET meestal niet zien als een alternatief voor een gevangenisstraf of een voorlopige hechtenis, wat een bevestiging is van de *net widening* these. Een gelijkwaardige vaststelling wordt ook gedaan door MAIR & NEE (1990) (zie supra) wanneer ze het beslissingsproces van de Engelse magistraten hebben bevestigd.

3. INVLOED OP DE GEVANGENISPOPULATIE

Deze aanzuigende werking heeft als eerste gevolg dat een belangrijke motivatie voor de invoering van ET, nl. een mogelijke daling van de gevangenisbevolking, niet of in mindere mate zal opgaan. In de landen waar ET is ingevoerd, is tot nog toe trouwens geen daling van de gevangenispopulatie vastgesteld. Dit heeft in de eerste plaats te maken met de nog steeds vrij marginale plaats van ET in het totale sanctiearsenaal¹³, maar ook met de vaststelling dat de verandering van de omvang van de gevangenispopulatie niet afhankelijk is van één enkele factor maar tot stand komt door een complex samenspel van verschillende factoren.¹⁴

4. KOSTENBESPARING T.O.V. DE GEVANGENISSTRAF?

Ook het pro-argument van het lagere prijskaartje van het ET wordt grotendeels onderuit gehaald door het *net widening* effect.

Ten eerste gaat de kostenvergelijking slechts op als het ET enkel en alleen ter vervanging van een effectieve gevangenisstraf wordt opgelegd. Zoals reeds opgemerkt bestaat hier helemaal geen zekerheid over, integendeel.

13. In de VS, waar ET het meest toegepast wordt, wordt gewag gemaakt van 50.000 tot ten hoogste 100.000 gecontroleerden t.o.v. een gevangenispopulatie van méér dan een miljoen gedetineerden, wat minder dan ten hoogste 10% is. In Engeland en Wales en in Nederland is het aandeel nog miniemer.

14. In BEYENS e.a. (1993) wordt in deel III een overzicht gegeven van de verschillende mechanismen van overbevolking. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen *externe* factoren zoals demografische en economische evolutie en criminaliteit, *interne* factoren zoals wetgeving, opsporing, vervolging, gebruik van de voorlopige hechtenis, straftoemeting, invrijheidstellingsbeleid en omvang van de gevangenscapaciteit en *intermediaire* factoren zoals politiek, publieke opinie en media. De omvang van de gevangenispopulatie is het gevolg van de werking van al deze mechanismen tezamen.

Ten tweede worden de bestaande alternatieven duurder indien ET toegevoegd wordt als extra controlemodaliteit. In tegenstelling tot de verwachtingen gaat de invoering van ET gepaard met een substantiële uitbreiding van het personeel, wat een kostenverhoging met zich meebrengt. Zelfs indien de delinquent moet meebetalen volstaat dit nog niet om de kosten van het bijkomende personeel te dekken.

Ten derde kan ET slechts kostenbesparend werken indien het op grote schaal wordt toegepast en liefst in een naakte vorm, zonder veel investering in bijkomende hulpverlening. Deze optie is echter minder te verkiezen en een massale toepassing valt evenmin te verwachten. Bovendien is nergens aangetoond, ook in de VS niet, dat de toepassing van ET het bijbouwen van bijkomende gevangenis heeft kunnen vermijden (Renzema, 1992: 48).

Ten vierde rekenen kostenvergelijkingen in het voordeel van ET gewoonlijk enkel de kosten aan van de technische uitrusting en de controle. Vaak wordt echter nage laten om de persoonlijke en hulpverlenende contacten in de studies op te nemen. De duur van een ET periode is ook langer dan van een effectieve gevangenisstraf. Alhoewel hier geen definitieve richtlijnen over bestaan, maakt de literatuur herhaaldelijk melding van een vermenigvuldigingsfactor van drie, wat wil zeggen dat een ET periode meestal drie maal langer is dan een gevangenisstraf voor een vergelijkbaar geval (Lilly e.a., 1993: 465-466). Lilly e.a., die in hun evaluatiestudie met deze factoren rekening houden, hebben vastgesteld dat elektronisch toezicht uiteindelijk toch goedkoper blijft dan gevangenisstraf.

Ten vijfde wordt de kostenvergelijking danig verstoord wanneer de delinquent mee moet opdraaien voor de kosten van de apparatuur. Dit is zo in verschillende staten van de Verenigde Staten (zie supra). Hier zal de balans t.o.v. de gevangenis natuurlijk gemakkelijker doorslaan in het voordeel van ET.

Tenslotte moet nog rekening worden gehouden met die gevallen waarbij het ET-programma wordt afgebroken en die toch nog in de gevangenis terecht komen (Wade, 1988).

5. EVALUATIE EN EFFECTIVITEIT VAN HET ET

Technisch falen van de apparatuur, zoals valse meldingen van overtredingen en storing van signalen en telefoonnet zijn met de ontwikkeling van de techniek steeds minder frequent. Dit heeft vooral in de beginfase voor veel problemen gezorgd. Wat de toepassing van de techniek betreft vinden de meeste auteurs dat een naakt gebruik, zonder het toevoegen van behandelingsaspecten, zo veel mogelijk vermeden dient te worden. De mislukkingsgraad is hier het hoogst. PETERSELIA en TURNER (1990) stellen in dit verband dat het opvoeren van controle op daders weinig effect heeft op de recidive, maar dat de combinatie van toezicht met hulpverlening, werk, restitutie en dienstverlening lagere recidivecijfers oplevert.

ET i.p.v. voorhechtenis blijkt minder succesvol te zijn dan wanneer het opgelegd wordt aan veroordeelden. MAXFIELD & BAUMER (1990) hebben in een vergelijkend onderzoek tussen verdachten en veroordeelden vastgesteld dat het mislukkingspercentage bij de veroordeelden minder hoog ligt (19%) dan wanneer ET opgelegd

wordt ter vervanging van voorlopige hechtenis (mislukking van 27%). De groep verdachten was nochtans uiterst streng geselecteerd, zodat het hogere mislukkingpercentage volgens de auteurs niet kan te wijten zijn aan een te lakse selectieprocedure.¹⁵ Het feit dat deze voorhechtenistijd in de meeste gevallen niet kan afgetrokken worden van de effectieve gevangenisstraf (cf. VS, Australië, Engeland en Wales), is natuurlijk niet bevorderlijk voor de motivatie van de betrokkene om zich aan de opgelegde vrijheidsbeperking te blijven onderwerpen. Andere factoren, zoals gehuwd zijn of samenwonen met een partner of met ouders, blijken eveneens verband te houden met het succesvol beëindigen van een ET-project (Maxfield & Baumer, 1992).

Daarenboven is er een groot gebrek aan degelijk evaluatie-onderzoek m.b.t. recidive. RENZEMA (1992: 49-50) wijst erop dat bestaand onderzoek niet interpreteerbaar en weinig vergelijkbaar is wegens zwakke onderzoeksmodellen. Resultaten van Amerikaanse experimenten zijn bovendien moeilijk te transponeren naar België, omdat de criteria in de concrete straftoemeting voor een gevangenisstraf hier anders zijn. Het heeft bijgevolg weinig zin om recidivecijfers van onder ET-gestelden en -veroordeelden tot een gevangenisstraf tussen beide landen te vergelijken. Alhoewel we in de VS een verzwaring van de ET-klanten in de richting van meer geweldcriminaliteit vaststellen zien we dat ET daar vooral voorbehouden blijft voor plegers van misdrijven, die we hier bijna niet of in mindere mate in de gevangenis terugvinden (cf. dronken rijden) en dus voor de minst problematische delinquenten, waarvan het recidive risico sowieso reeds laag wordt ingeschat (Fay, 1993: 307). Daartegenover staat dan weer dat hoe intensiever de controle, hoe hoger de kans bestaat op een inbreuk.

Wat de evaluatie van de beleving door de onder toezicht gestelde zelf betreft, komen de meeste klachten rond het naleven van een strikt tijdschema, familiale problemen, het gebruik van de telefoon en de apparatuur en schaamte naar de buitenwereld omtrent de te dragen enkel- of armband.¹⁶ Vooral het strikte tijdschema blijkt erg belastend te zijn.

RENZEMA (1992) wijst er voor de VS op dat de meeste ET-programma's te kort zijn om de delinquent toe te laten een alternatieve levensstijl op te bouwen (gemiddeld 79 dagen, in, Renzema & Skelton, 1990). Er zijn te weinig contacten met de probatie-assistent (tussen vier en acht per maand), die bovendien erg vluchtig zijn en vooral controle-gericht.

15. We willen erop wijzen dat de risicopopulatie van de kortgestraften over het algemeen sowieso minder zwaar is dan de risicopopulatie van beklaagden, rekening houdend met de criteria waaraan moet voldaan worden om iemand in voorlopige hechtenis te nemen. Dit verschil in doelgroep maakt dat er uiterst voorzichtig moet omgesprongen worden met resultaten van dergelijk vergelijkend evaluatie-onderzoek.

Het probleem van een gebrek aan een duidelijke afbakening van inhoudelijke selectiecriteria van de doelgroep en de achterliggende filosofie van het onderzoek stelt zich trouwens in de meeste (Amerikaanse) vergelijkende evaluatiestudies m.b.t. ET en gevangenisstraf.

16. De stigmatiserende effecten van de enkel- of armband worden enkel vermeld voor Engeland en Wales en de VS.

6. KLASSEJUSTITIE

ET is een klassejustitie-bevorderende sanctie, zeker wanneer de delinquent mee moet opdraaien voor de kosten van de apparatuur. Maar los daarvan wordt de ongelijkheid in de hand gewerkt door het vereiste bezit van een telefoon, een geschikte woning en de vaststelling dat rechters eerder geneigd zijn om elektronisch toezicht op te leggen aan mensen die werken. LILLY e.a. (1993) rapporteren dat 90% van de deelnemers in het Amerikaanse experiment tewerkgesteld zijn en 91% blank, wat een enorm verschil is met de sterke oververtegenwoordiging van zwarten in de Amerikaanse gevangnissen.

Huisarrest is vanzelfsprekend anders voor mensen die in een groot huis wonen met allerlei materiële voorzieningen dan voor mensen in kleine huizen in een kansarme buurt.

ET wordt gemakkelijker in aanmerking genomen voor die groep delinquenten die anders ook al gemakkelijker een alternatieve niet-vrijheidsberovende sanctie krijgen. De kloof tussen diegenen die een effectieve gevangenisstraf krijgen en diegenen die zo lang en zo veel mogelijk uit de gevangenis geweerd worden, wordt zo extra groot (cf. dualisering of tweesporenbeleid). Daarenboven is het al zo dat in realiteit plegers van witteboordencriminaliteit veel minder gemakkelijk effectief in de gevangenis terecht komen. Evolueren we naar een systeem, waar de gevangnissen vol zitten met uit de lagere sociale klassen afkomstige plegers van traditionele vermogens-, geweld- en straatcriminaliteit, terwijl de grote fraudeurs, maffiabazen, milieu-delinquenten en hormonenspuiters thuis hun straf mogen uitzitten?¹⁷

7. FUNCTIES VAN DE STRAF

Essentieel is binnen welke opvattingen over de straf en haar doeleinden ET past en of het vanuit deze optiek een nuttige aanvulling kan bieden aan het huidige sanctiearsenaal.

VAN DER LAAN (1988: 39) wijst er al in 1988 op dat ET een negatieve sanctie is, waarbij vooral het controlerend aspect voorop staat en dat het niet de eigen verantwoordelijkheid van de delinquent bevordert.

Vanuit de Engelse probatie kwam er omwille van deze reden dan ook sterke tegenstand tegen de invoering van ET. FULLWOOD, Chief Probation Officer, vindt dat ET geen meerwaarde kan bieden aan de bestaande sancties: 'The Probation Service emphasizes the value of constructive and structured programmes of intervention, but what more can be developed with the aid of new technology properly integrated with other responses? Tagging, whilst being euphemistically called an 'active system' is nothing of the sort. It is about simple control and surveillance and everything we know about custodial or non custodial regimes that emphasizes those features alone, and are not creative and positive, are that at the best they fail and at worst they provoke violent responses' (Fullwood, 1994: 161).

17. In het geval dat ze al een effectieve gevangenisstraf zouden krijgen.

ET komt dus tegemoet aan een vraag naar meer controle in de strafuitvoering en voegt een extra punitieve bonus toe aan de bestaande alternatieven. De kwestie is of dit een noodzakelijke of gewenste toevoeging is. Moet er aan deze druk toegegeven worden?

Tegelijk rijst de vraag in hoeverre deze strafmodaliteit mede inpast in een strafbeleid dat streeft naar een grotere aandacht voor het slachtoffer in het algemeen en in de straftoemeting in het bijzonder. ET moet eerder beschouwd worden als een afgezwakte variant op de vrijheidsberoving, met weinig aandacht voor het slachtoffer. Het past dan ook niet in een op herstel gericht beleid, maar levert meer koren op de molen van een repressief strafbeleid in de vorm van een meer gesofisticeerde, propere vorm van vrijheidsberoving. Het verschil met radicale vrijheidsberoving is enerzijds dat degene die onder ET wordt gesteld de gelegenheid heeft om zijn werk te behouden en op die manier gemakkelijker schadevergoeding kan betalen aan het slachtoffer. Anderzijds moet hier tegenover gesteld worden dat onderzoek bij magistraten uitwijst dat bij lichtere vormen van criminaliteit en bij primaire delinquentie het hebben van werk reeds sowieso een factor is waarmee rechters rekening houden om iemand al dan niet een gevangenisstraf te geven (Kannegieter, 1994).¹⁸ In deze gevallen zal de rechter nu echter ook reeds geneigd zijn om de betrokkene opschorting of uitstel van straf te geven, zonder de bijkomende voorwaarde van ET. Wanneer de dader geen blanco strafregister heeft en/of een ernstigere vorm van criminaliteit pleegt, zal het hebben van werk de magistraat niet weerhouden om een effectieve gevangenisstraf op te leggen. In dit geval blijft de vraag of men dan wel bereid zou zijn om ET op te leggen i.p.v. een effectieve gevangenisstraf.

Er kan op gewezen worden dat het ET de toepassing van resocialiserende maatregelen kan aanmoedigen. Het is gemakkelijker om begeleiding te organiseren voor een dader onder ET dan voor een dader die in de gevangenis verblijft. Anderzijds valt te betwijfelen in hoeverre deze extra elektronische controle de aanpassing van de delinquent aan een leven in de maatschappij kan bevorderen. In het reïntegratieproces is het vertrouwen in de delinquent en zijn keuzevrijheid immers uiterst belangrijk. Nu wordt de aandacht van de ET-gecontroleerde vooral gericht op het naleven van een strikt opgelegd tijdschema, waarin gedragingen zoals het spontaan helpen van een buur bij een klus een overtreding wordt van het huisarrest. Het logische verband tussen misdrijf en straf lijkt ver weg...

Controle en punitiviteit voeren duidelijk de boventoon in het discours omtrent de strafdoelstellingen bij ET. Dit verklaart wellicht de populariteit van deze sanctie in landen, waar *law and order* een beleid inspireren dat gericht is op vergelding, controle en neutralisering (cf. o.a. de VS en Engeland en Wales). Binnen een dergelijk klimaat is het risico reëel dat ET een instrument wordt ter ondersteuning van een repressieve bestraffingsideologie. Nochtans hoeft het gebruik van ET niet onvermijdelijk te leiden tot meer repressie. Naargelang het heersende maatschappelijk en

18. Voor België wordt dit bevestigd door (nog niet gepubliceerde) resultaten van eigen FKFO-onderzoek *Tussen mythe en werkelijkheid. Een onderzoek naar het bestraffingsdenken bij slachtoffers en actoren in het strafrechtelijk systeem.*

politiek klimaat kan een straf al dan niet een punitieve invulling krijgen. Binnen een waarlijk reductionistisch bestraffingsklimaat, waar *net widening* een wezenlijke bekommernis is op alle niveaus van de strafrechtsbedeling, kan ET evengoed een hulpmiddel zijn ter bevordering van de reïntegratie van de delinquent en ter voorkoming van nodeloos bijkomend leed, veroorzaakt door een opsluiting in de gevangenis. Het kan een tussenoplossing bieden voor die gevallen waar een effectieve gevangenisstraf niet aangewezen is, maar een dienstverlening, opschorting of uitstel (al dan niet met probatie) te 'soft'. Dit is bv. het geval indien inderdaad kan aangetoond worden dat ET werkelijk ter vervanging komt van een korte gevangenisstraf of een voorlopige hechtenis. We vrezen echter dat het verschil tussen droom en werkelijkheid op dit vlak in de meeste landen momenteel erg groot is.

8. IS DE TIJD POLITIEK RIJP VOOR ET?

In alle besproken voorbeelden blijkt het experimenteren met ET een duidelijke *politieke* optie te zijn. In Nederland wordt voorbij gegaan aan twee opeenvolgende negatieve adviezen van onafhankelijke commissies. In Engeland en Wales gaat men ondanks de mislukking van een eerste experiment en tegen de evaluatie van de Home Office in, toch over tot een tweede experiment. Britse commentatoren wijzen erop dat de invoering van elektronisch toezicht in de eerste plaats politiek antwoord is geweest op de steeds meer escalerende toestand van overbevolking in de gevangnissen.

'Tagging provided the sought-after symbol that the government was prepared to innovate and whilst releasing the accused and the convicted into the community, was not seen to have gone soft' (Muncie, 1990: 76).

ET komt blijkbaar tegemoet aan een aantal belangrijke *latente* functies die de populariteit van het ET kunnen verklaren. Het kan nl. een oplossing bieden aan de politieke druk om 'iets' te doen aan de gevoelens van onveiligheid in de samenleving; de geloofwaardigheid van het bestraffingsbeleid wordt opgevijseld via het introduceren van een strafmodaliteit die een sterkere symbolische waarde bezit voor de politie, rechters en publieke opinie dan de bestaande 'softe' alternatieven. Haar meer op vergelding en controle gerichte symboliek sluit inderdaad nauwer aan bij de gevangenisstraf dan bij de alternatieven. Het ET staat m.a.w. symbool voor een nieuwe (punitieve) wind in een justitieel systeem dat verwoed op zoek is naar 'geloofwaardige' oplossingen voor een uit haar voegen barstend gevangenisstelsel... allemaal redenen waarom het ET politiek een aantrekkelijk optie kan zijn.

Het is trouwens opvallend dat bij de invoering van ET vooral instrumentele, systeemgerichte doelstellingen primeren, zoals een dalende gevangenispopulatie en kostenbesparing, terwijl een bezinning over de penologische doeleinden van de straf vrijwel onbestaande is (Junger-Tas, 1993(b): 133-134). VAN HATTUM (1995: 325, 327) wijst er in dit verband voor Nederland terecht op dat het helemaal niet duidelijk is of het 'elektronisch aanlijnen' nu bedoeld is als straf of als bijkomend controlemiddel.

9. PRIVATISERING EN INTRUSIEVE TECHNOLOGIE

Met de invoering van ET doet een nieuwe vorm van privatisering haar intrede in de strafuitvoering. Bestrafing, inclusief haar uitvoering en de controle op de uitvoering van de straf behoren tot de kerntaken van de Staat. Het uitbesteden van zelfs maar een onderdeel van deze taak aan de privé-sector is een politieke en morele optie, waar niet licht mag overgegaan worden. ET stelt ook vragen van ethische aard aan de orde, nl. of de delegatie naar de privé-sector van een deel van de strafuitvoering moreel aanvaardbaar en wenselijk is. Aan deze kwestie wordt veelal voorbijgegaan in de literatuur, aangezien het 'slechts' gaat om de private aflevering en controle van de apparatuur door de privé-sector. I.v.m. de privatisering van de gevangnissen heeft deze kwestie echter al heel wat stof geboden tot discussie.¹⁹

Vanuit verschillende hoeken wordt erop gewezen dat de druk op justitie en in het bijzonder op de strafuitvoering vanuit de private industrie de laatste jaren steeds maar toeneemt (o.a. Christie, 1993). De markt van misdaad en straf is ontdekt als een steeds maar lucratievere industrie die nog in volle expansie is. Beveiliging, vrijheidsbeperking en vrijheidsberoving zijn verworpen tot een produkt op de economische markt. Vooral in de Verenigde Staten wordt ET aangeboden via dezelfde agressieve verkoopstrategieën alsnog het zou gaan om computers of draagbare telefoons. De evolutie dat bij de politieke besluitvorming economische en privébelangen zwaarder beginnen doorwegen dan de argumenten van degenen die reeds jaren het justitiebeleid opvolgen en commentariëren is op zijn minst zorgwekkend.

Al te gemakkelijk wordt ervan uitgegaan dat technologie en techniek op zich moreel en ethisch neutraal zijn (Marx & Corbet, 1991). Technologie wordt echter steeds ontwikkeld en toegepast in een sociale context die nooit neutraal is. De morele keerzijde in ons geval is dat de technologie aangewend wordt om mensen op te sluiten in hun eigen private woning. In de huidige democratie vertegenwoordigt het huis nochtans het ultieme bastion van privacy, dat met het elektronisch toezicht doorbroken wordt (tegenargument, zie punt II.1).

Tot slot stelt zich de vraag waar de controle zal eindigen: men begint met beklagen en veroordeelden onder toezicht te stellen, maar zal men aan de verleiding kunnen weerstaan om de toepassing van de technologie gaandeweg te gebruiken en te misbruiken voor allerlei andere doeleinden van preventieve aard bij zgn. potentiële daders?

10. VERANDERING VAN DE AARD VAN DE CONTROLE

Een element dat vooral op langere termijn nefaste gevolgen kan hebben voor de strafuitvoering in het algemeen en de mogelijke reïntegratie van de delinquent in het bijzonder is de verandering van de nadruk op persoonlijke controle naar een onpersoonlijke, meer inhumane en 'ontmenselijke' vorm van controle. Er wordt m.a.w.

19. Voor een overzicht van de internationale literatuur terzake zie BEYENS, SNACKEN & ELIAERTS, 1992; en BEYENS & SNACKEN, 1996.

geïnvesteed in materiaal i.p.v. in menselijk kapitaal, een stap weg gezet van een strafrechtsbedeling met een menselijk gelaat.

III. Kan het elektronisch toezicht een wenselijke optie zijn voor de Belgische strafrechtsbedeling?

Tot nog toe heeft de mogelijkheid of wenselijkheid van ET in België nog niet officieel tot een politieke discussie geleid. Zodoende hernemen we de voorstellen in verband met huisarrest (weliswaar zonder ET) die we reeds beschreven in 1992 (Beyens e.a., 1992: 138-139).

In 1982 formuleert Advocaat-Generaal DE WILDE een eerste suggestie om huisarrest in te voeren. In zijn ontwerp voor een voorontwerp tot wijziging van de Wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis stelt hij een artikel *1bis* voor waar de onderzoeksrechter 'in plaats van een bevel tot aanhouding een bevel tot arrest ter woonplaats (kan) verlenen' (De Wilde, 1982: 157). Hierop komt echter prompt een negatieve reactie van het Antwerpse Advocatencollectief. Zij uiten hun bezorgdheid omtrent het gevaar op *net widening*, een overbelasting van de controlerende gerechtelijke instanties en een te licht omspringen met de vrijheid als het hoogste waardevol goed (*Panopticon*, 1982: 469).

Op 10 september 1988 dient Senator BLANPAIN, in navolging van DE WILDE, een voorstel in, dat voorziet in de mogelijkheid van een bevel tot arrest ter woonplaats.²⁰ Dit bevel zou precies moeten omschrijven gedurende welke tijdstippen de verdachte ten huize, of op een plaats hem daartoe door de onderzoeksrechter aangevoerd, dient te verblijven. BLANPAIN wijst erop dat dit de verdachte de mogelijkheid geeft om verder te leven in gezinsverband en eventueel zijn beroep verder uit te oefenen. Vanzelfsprekend zou de verdachte verplicht aanwezig moeten zijn op elke proceshandeling. Bij niet-naleving zou het bevel tot huisarrest omgezet kunnen worden in een bevel tot aanhouding. Dit voorstel bleef zonder gevolg.

Ook bij de bespreking van het ontwerp van de Wet betreffende voorlopige hechtenis op 5 juni 1990 is de vraag gesteld naar de mogelijkheid om huisarrest te gelasten als alternatief voor de voorlopige hechtenis. In het antwoord van de minister wordt deze mogelijkheid echter uitgesloten, daar een alternatieve maatregel volgens hem geen vrijheidsberovend karakter mag hebben.²¹

Zoals reeds vermeld wordt in juli 1995 een mogelijke aanzet tot de discussie m.b.t. ET geopend. In een eerste reactie toont de nieuwe Minister van Justitie DE CLERCK zich weinig toeschietelijk. ET als alternatief voor de voorlopige hechtenis en de korte gevangenisstraf wordt afgewezen uit vrees voor *net widening*. In verband met de toepassing van huisarrest als probatievoorwaarde wordt gewezen op de

20. Wetsvoorstel van Senator BLANPAIN inzake Wet betreffende het gerechtelijk onderzoek, de gerechtelijke ondervraging, het arrest ter woonplaats en de voorlopige hechtenis, *Gedr. St.*, Senaat, 1988, 421/4:4.

21. Wetsontwerp betreffende de voorlopige hechtenis, Verslag uitgebracht namens de Commissie van Justitie door de heer ARTS, *Gedr. St.*, Senaat, 658-2, 1988-1989: 108.

spanning tussen 'het systeem van bijstand en toezicht met de actieve en vrijwillige medewerking van de delinquent' en 'het overgrote gedeelte van de gevallen waar 'electronic monitoring' wordt toegepast, beperkt blijft tot loutere controle'.²² Ook vraagt hij zich af of deze sanctie op termijn kan leiden tot een effectieve gedragsbeïnvloeding en het wegnemen van de criminogene elementen bij de betrokken wetsovertreder. Tenslotte wijst hij op het gevaar van privatisering van de beveiliging, die volgens hem toch een staatsverantwoordelijkheid blijft.

EVALUATIE

In tegenstelling tot in de Angelsaksische landen en in Nederland bestaat in België (nog) geen grote traditie in het straffen in de gemeenschap. In Groot-Britannië, de Verenigde Staten en Nederland worden sinds de jaren zeventig en vooral de jaren tachtig een groot aantal delinquenten onderworpen aan probatie, intensieve probatie, taakstraffen, leerstraffen, enz. Deze landen beschikken bijgevolg over een heel legertje probatie-assistenten (*probation officers*) of reclasseringsambtenaren (Nederland). België beschikt daarentegen over een beperkt aantal probatie-assistenten, de rechter legt slechts met mondjesmaat probatievoorwaarden op en de toepassing van de gemeenschapsdienst staat helemaal nog in de kinderschoenen. Er wordt nog lang geen uitputtend gebruik gemaakt van de bestaande alternatieven. De vraag blijft of een bijkomende mogelijke koppeling van elektronisch toezicht het beslissingsgedrag van de magistratuur zou veranderen. En zoals blijkt uit de Engelse ervaringen is de houding van de rechterlijke macht cruciaal voor het al dan niet lukken van de doorvoering van ET. Dit aspect lijkt ons dan ook belangrijk om in overweging te nemen. Er moet nagegaan worden of ET past binnen de huidige Belgische bestrafingscultuur.

Een andere vraag is welke instanties belast zal worden met de controle van de apparatuur en de betrokkenen: de probatie, de politie of een privé-bedrijf? Kan het gebeuren op de rug van het bestaande, reeds overbelaste personeel of zal hiervoor een nieuwe functie in leven geroepen worden?

Maar los hiervan moet op voorhand overwogen worden of ET een oplossing kan bieden voor de huidige Belgische penitentiaire crisis (cf. steeds toenemende overbevolking). Momenteel leeft er heel wat onvrede bij de verschillende geledingen van de strafrechtsbedeling en de publieke opinie over de huidige niet-uitboeting van de meeste korte en vervangende gevangenisstraffen en de maatregelen ter voorlopige invrijheidstelling in het kader van de overbevolking. Indien ET normhandhaving kan bieden in gevallen waar het momenteel onmogelijk is wegens de overbevolking, hoeft het niet a priori te leiden tot *net widening*. Tegelijk rijst de vraag of dit normhandavingsprobleem niet opgelost kan worden via andere ingrepen dan ET. We denken dan b.v. aan een bredere toepassing van de vrijheid onder voorwaarden ter vervanging van de voorlopige hechtenis, van de gemeenschapsdienst en meer moge-

22. Vraag nr. 23 van de heer Francis VAN DEN EYNDE van 14 juli 1995, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Vr. en Antw.* (GZ 1995-1996): 1714-1715.

lijkheden voor herstel- en slachtoffergerichte initiatieven (cf. strafbemiddeling op het niveau van het parket en herstelbemiddeling op het niveau van de rechter). Daarom willen we ons graag aansluiten bij de Commissie Balkema, die in Nederland in 1989 tot het besluit is gekomen dat er weinig draagvlak lijkt te bestaan voor ET indien het tot concurrentie en verdringing van de als humaner en zinvoller beoordeelde dienstverlening zou leiden (Peeters, 1994: 37).

Tegelijk is er vanuit crimineel politieke overwegingen een duidelijke formulering van strafdoelstellingen gewenst. Wil men verder (onder druk van een deel van de politieke opinie) het pad van de repressie bewandelen of wil men eerder een beleid, gericht op reïntegratie en herstel een echte kans geven? Wij pleiten voor een duidelijke keuze in de richting van *restorative justice* en zouden het betreuren indien investeringen in ET ten koste zouden gaan van investeringen in meer slachtoffergerichte initiatieven.

Een principiële discussie mag zeker niet uit de weg gegaan worden, net zo min als een overhaaste beslissing van afwijzing of van invoering mag genomen worden. Daarnaast moeten we er ons van bewust zijn dat het invoeren van ET, als zou het een wondermiddel zijn voor de penitentiaire impasse, hoogstwaarschijnlijk zal leiden tot een verhoging van de justitiële controle, punitiviteit en vergelding.

Wanneer zou ET diensten kunnen bewijzen? Volgens Junger-Tas (1993a: 85) zou ET voornamelijk ingezet moeten worden als een ondersteunende en tijdelijke maatregel van beperkte duur. Daarnaast beveelt ze de toepassing aan als overgang bij vervroegde vrijlating, al dan niet in het kader van een intensief-toezichtproject.²³ Alhoewel zij ET niet aanbeveelt in het kader van de voorlopige hechtenis kan het voor België interessant zijn om de vraag te stellen of de beklagden, waarvan men verwacht dat ze slechts voor een korte tijd opgesloten worden en die niet direct begeleiding nodig hebben, niet als doelgroep zou kunnen in aanmerking genomen worden. Want het is net deze groep, waarvan de schuld trouwens nog niet bewezen is, die meestal in de meest erbarmelijke omstandigheden kennis maakt met de gevangenis. Als men d.m.v. ET kan vermijden dat ze in de spiraal van vrijheidsberoving terecht komen zou deze denkpiste misschien in overweging genomen worden. Nochtans zijn we van mening dat een toevlucht tot ET eerder voorbarig is en is het hier in de eerste plaats aangewezen om te onderzoeken waarom de vrijheid onder voorwaarden nog steeds zo spaarzaam wordt toegepast.

Tot nog toe zijn in België echter nog geen concrete maatregelen genomen aangaande het elektronisch huisarrest. Zowel de Minister van Justitie als de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid hebben zich in hun literatuuroverzicht (De Buck & D'Haenens, 1996) negatief uitgelaten omtrent een eventuele invoering van ET. De adviseur-generaal van de Dienst Strafrechtelijk Beleid benadrukt persoonlijk zijn terughoudendheid vanuit maatschappelijke en ethische overwegingen. Volgens hem kan niet louter uit pragmatische overwegingen overgegaan worden tot ET. Ook de Liga

23. Deze sanctie van Amerikaanse origine combineert een aantal straf- en behandelingselementen, waarbij de probatie uitgebreid en nauwgezet toezicht uitoefent. Ze is gericht op een betrekkelijk zware categorie daders (Junger-Tas, 1993a: 35).

voor Mensenrechten (Geboers, 1996) neemt een negatief standpunt in. Overigens zijn ons geen nieuwe parlementaire initiatieven bekend. Het zou evenwel kunnen dat onder druk van incidenten ET op de politieke agenda komt en aanleiding geeft tot overhaaste beslissingen. Dit zou in een dergelijke complexe materie echter ongepast zijn. De interesse voor ET is echter wel een feit en wordt bevestigd door het initiatief van het Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid (Binnenlandse Zaken) om eveneens een dossier voor te bereiden omtrent het eventuele nut van ET in het kader van preventie.

De minister wijst erop dat hij beslissingen omtrent ET slecht opportuun acht '*dan na voorafgaand overleg met alle bij het strafuitvoeringsbeleid betrokken partijen*'.²⁴ We hopen dat hij zich aan zijn woord houdt, aangezien wilde initiatieven ons hier weinig zinvol lijken.

Naschrift

Op 19 juni 1996 zet Minister DE CLERK zijn beleidsintenties uiteen in de kamercommissie justitie. In de oriëntatienota *Strafbeleid en gevangenisbeleid* wordt het elektronisch huisarrest opgenomen als één van de mogelijke maatregelen ter terugdringing van de vrijheidsstraf (p. 34 en 39). De belangrijkste genoemde voordelen zijn de mogelijkheid tot verdere differentiatie van het straffenpakket en de verschillende mogelijke toepassingsmodaliteiten van ET. Bijkomende geciteerde nadelen²⁵ zijn 'de principiële reserves inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de menselijke waardigheid, ..., de versterking van de sociale ongelijkheid in het strafrechtssysteem, de deresponsabilisering van de betrokkene en de destabilisering van zijn sociaal-familiaal milieu'. Er wordt op gewezen dat met de introductie van ET 'geïnvesteerd wordt in techniek, louter met het oog op controle, net op het moment dat er een grote nood is aan fondsen voor menselijke omkadering van bestaande en nog uit te bouwen alternatieven'. Besloten wordt dat er 'eventueel een experiment kan worden opgezet', echter pas na een principiële discussie, waarbij de betrokken actoren moeten gehoord worden (p. 34).

Het blijft afwachten of deze beleidsintentie, waar een experimentele opzet niet uitgesloten wordt, in de praktijk zal uitgevoerd worden.

26 juni 1996

24. Vraag nr. 23 van de heer Francis VAN DEN EYNDE van 14 juli 1995, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Vr. en Antw.*, (G.Z. 1995-96): 1715.

25. Hier maakt de minister gebruik van de literatuurstudie van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie uitgevoerd door DE BUCK & D'HAENENS (1996).

Geselecteerde literatuur²⁶

- ANDREWS, D.A., ZINGER, I., e.a., Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis, *Criminology*, 28, 1990, 3: 369-404.
- BAAS, N.J., *Elektronisch toezicht in een aantal landen*, WODC Literatuurverkenningen nr. 4, Den Haag, 1995.
- BALL, R.A., HUFF, C.R., LILLY, J.R., *House arrest and correctional policy. Doing time at home*, Studies in Crime, Law and Justice, vol. 3, Sage, Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi, 1988.
- BAUMER, T.L. & MENDELSON, R.I., Electronic monitored home confinement: does it work?, in, BYRNE, J.M., LURIGIO, A.J. & PETERSELIA, J., *Smart sentencing. The emergence of intermediate sanctions*, Sage, Newbury Park, London, New Delhi, 1992: 54-67.
- BEYENS, K., SNACKEN, S., ELIAERTS, C., *Barstende muren. Overbevolkte gevangenissen: omvang, oorzaken en mogelijke oplossingen*, Kluwer, Antwerpen, Gouda Quint Arnhem, 1993.
- BEYENS, K., SNACKEN, S., ELIAERTS, C., *Privatisering van gevangenissen*, VUB-Press, Brussel, 1992.
- BEYENS, K. & SNACKEN, S., Prison privatization: an international perspective, in, MATTHEWS, R. & FRANCIS, P. (eds.), *Prisons 2000. An international perspective on the current state and future of imprisonment*, Macmillan Press Ltd, London, Straftoemeting. Martin's Press, Inc, New York, 1996: 240-265.
- CHRISTIE, N., *Crime control as industry. Towards GULAGS, Western Style?*, London and New York, Routledge, 1993.
- COHEN, S., *Visions of social control. Crime, punishment and classification*, Cambridge: Polity Press, 1985.
- COMMISSIE ELEKTRONISCH TOEZICHT DELINQUENTEN, *Elektronisch huisarrest: een boeiend alternatief?*, Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, december 1988.
- CORBET, R. & MARX, G.T., Critique: no soul in the new machine: technofallacies in the electronic monitoring movement, *Justice Quarterly*, 1991, 8: 399-414.
- DE BUCK, K. & D'HAENENS, K., *Electronic Monitoring*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Dienst Strafrechtelijk Beleid, Brussel, 1996.
- DE HAAN, W., Profijt bij privatisering van straf. Een besprekingsartikel, *Recht en Kritiek*, 16, 1990, 2: 135-154.
- DEMAEGT, C. & SERLET, R., *30 jaar probatie. Evaluatie en perspectieven*, DMWS, Bestuur der Strafinrichtingen, Ministerie van Justitie, 1994.
- DE ROOS, T.A., Uitbreiding punitief spectrum onnodig en onwenselijk, *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, 156, 1995, afl. 10 (december): 436-439.

26. We hebben ons hoofdzakelijk beperkt tot de meest recente en relevante literatuur. Vooral de Amerikaanse literatuur wordt gekenmerkt door korte, hoofdzakelijk beschrijvende stukken. Een overzicht hiervan is te vinden in X, An annotated bibliography of electronic monitoring research and literature, *Journal of Offender Monitoring*, 9, 1996, 1: 11-28.

- DE WILDE, L., Alternatieve voorlopige hechtenis, *Panopticon*, 1982, 2: 156-158.
- FAY, S.J., 'The rise and fall of tagging as a criminal justice measure in Britain', *International journal of the sociology of law*, 21, 1993: 301-317.
- FULLWOOD, C., 'The electronic monitoring of curfew orders', *The Magistrate*, October 1994: 160-161.
- GEBOERS, J., 'Elektronisch toezicht', *Fatik*, 1996, nr. 68: 11-19.
- JOLIN, A. & STIPAK, B., 'Drugtreatment and electronic monitored home confinement: an evaluation of a community-based sentencing option', *Crime and Delinquency*, 38, 1992, 2: 158-170.
- JUNGER-TAS, J., 'Alternatieven voor de vrijheidsstraf. Lessen uit het buitenland', *Onderzoek en beleid*, nr. 128, WODC, Gouda Quint, 1993 (a).
- JUNGER-TAS, J., 'Alternatieven voor de vrijheidsstraf. Een internationaal overzicht', *Justitiële Verkenningen*, 19, 1993, 9: 128-158 (b).
- KANNEGIETER, G., *Ongelijkheid in de straftoemeting. De invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Geschriften van de juridische faculteit der Rijksuniversiteit Groningen, 9, Wolters-Noordhoff B.V., Groningen, 1994.
- LILLY, J.R., BALL, R.A. & WRIGHT, J., 'Home incarcerations with electronic monitoring in Kenton County, Kentucky: an Evaluation', in MC CARTHY, B.R. (ed.), *Intermediate punishments: intensive supervision, home confinement and electronic surveillance*, Criminal Justice Press, New York, 1987: 189-203.
- LILLY, J.R., BALL, R.A., CURRY, G.D. en MC MULLEN, J., 'Electronic monitoring of the drunk driver. A seven-year study of the home confinement alternative', *Crime and Delinquency*, 39, 1993, 4: 462-484.
- LILLY, J.R., 'Tagging Reviewed', *The Howard Journal*, 1990, vol. 29, nr. 4: 229-245.
- MAIR, G. en NEE, C., *Electronic monitoring: the trials and their results*, Home Office Research Study nr. 120, HOSO, London, 1990.
- MAXFIELD, M.G. en BAUMER, T.L., 'Home detention with electronic monitoring: comparing pretrial and postconviction programs', *Crime and Delinquency*, 36, 1990, 4: 521-536.
- MAXFIELD, M.G. en BAUMER, T.L., 'Pretrial Home Detention with electronic monitoring', *Evaluation Review*, 16, 1992, 3: 315-332.
- MUNCIE, J., 'A prisoner in my own home: the politics and practice of electronic monitoring', *Probation Journal*, 37, 1990: 72-77.
- NEE, C., 'Electronic monitoring in England and Wales: some key issues', *Home Office Research Bulletin*, 1990, nr. 29: 28-31.
- NELLIS, M., 'The electronic monitoring of offenders in England and Wales', *British Journal of Criminology*, Spring 1991, vol. 31, nr. 2, 165-185.
- NIEUWSBRIEF ELEKTRONISCH TOEZICHT, *To be or not to be*, Leeuwarden, nr. 1, augustus 1995.
- PEETERS, D., *Elektronisch Toezicht: van stripverhaal tot werkelijkheid?*, Scriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, februari 1994.

- PETERSELIA, J.S. en TURNER, S., 'Comparing intensive and regular supervision for high-risk probationers: early results from an experiment in California', *Crime and Delinquency*, 36, 1990, 1: 87-111.
- PROJECTGROEP ELEKTRONISCH TOEZICHT, *Wegwijzer Elektronisch Toezicht*, Reclasering Nederland, Den Haag, Groningen, Leeuwarden, juli 1995.
- Reactie van het Antwerps Advokatencollectief op het alternatief voor voorlopige hechtenis van Advocaat-Generaal De Wilde, *Panopticon*, 1982: 469.
- RENZEMA M. en SKELTON, D.T., 'Use of electronic monitoring in the United States: 1989 update', *N.I.J. Reports*, November/December 1990: 9-13.
- RENZEMA, M., 'Home confinement programs: development, implementation, and impact', in BYRNE, J.M., LURIGIO, A.J. en PETERSELIA, J., *Smart sentencing. The emergence of intermediate sanctions*, Sage, Newbury Park, London, New Delhi, 1992: 51-53.
- RYAN, M. en WARD, T., *Privatization and the penal system. The American experience and the debate in Britain*, Milton Keynes: Open University Press, 1989a.
- RYAN, M. en WARD, T., 'Privatization and penal politics', in MATTHEWS, R., (ed.), *Privatizing criminal justice*, Sage Contemporary Criminology, Sage, Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi, 1989b: 52-73.
- RYAN, M. en WARD, T., 'Privatization and the penal system: Britain misinterprets the American Experience', *Criminal Justice Review*, 14, 1989c, 1: 1-12.
- SCHMIDT, A., 'Electronic monitors', *Federal Probation*, June 1986: 56-59.
- SCHMIDT, A.K., 'Electronic monitoring in the United States', in ZVEKIC, U. (ed.), *Alternatives to imprisonment in comparative perspective*, UN Interregional Crime and Justice Research Institute, Nelson-Hall Publishers, Chicago, 1990: 364-383.
- SCHMIDT, A.K., 'Electronic monitoring of offenders increases', *National Institute of Justice Reports*, nr. 212, January/February, 1989.
- SMYKLA, J.O. en SELKE, W.L., *Intermediate sanctions: sentencing in the 1990s*, Anderson Publishing Co. and Academy of Criminal Justice Sciences, 1995.
- TIMMERMAN, A., 'Elektronisch huisarrest een boeiend alternatief voor de gevangenisstraf?', *Penose*, 2, 1989, 3: 41-48.
- TULKENS, J., 'Strafrechtelijke alternatieven; belofte of randverschijnsel?', in *100 jaar vrijheidsstraf*, Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, 1987.
- VAN DER LAAN, P.H., 'Nieuwe pogingen om de vrijheidsstraf terug te dringen: dienstverlening, intensief reclasseringstoezicht en elektronisch huisarrest', *Justitiële Verkenningen*, 1988, 3: 9-47.
- VAN HATTUM, W.F., *Van insluiten naar elektronisch aanlijnen. Het experiment met elektronisch toezicht*, *Sancties*, 1995, 6: 318-336.
- WADE, *The electronic monitoring of offenders*, Social Work Today Monographs, Norwich, University of East Anglia, 1988.
- WILKINSON, P., 'Everything you wanted to know about electronic monitoring...' , *Manchester Justice*, April 1995: 3-4.
- X, 'The Probation Service Division of the Home Office provides a briefing on the electronic monitoring trial 1995', *The Magistrate*, May 1995: 85-86.
- X, 'An annotated bibliography of electronic monitoring research and literature', *Journal of Offender Monitoring*, 9, 1996, 1: 11-28.